

SZOMORÚ VASÁRNAP

HORVÁTH PÁL

A MUNKAHARANG

TÓTH GERGELY

A VASÁRNAP ÉRTÉKE

FÁBIÁN TIBOR

SZOMORÚ VASÁRNAP

Szöveg - Horváth Pál

- ◆ Vasárnapi boltzár – a tavalyi év kormányintézkedése, amelyet az emberi szabadság elleni merényletnek, az emberek többségével szembeni durva erőszaknak kiáltottak ki. Valójában azonban annak az európai hagyományban rögzült, más országokban ma is természetesen tekintett állapotnak a helyreállítása volt, hogy a vasárnap mint ünnep- és pihenőnap mind szélesebb körben nyerje vissza rendeltetését. Az érthető, hogy a zárvatartásra kötelezett multik, üzletláncok, plázák üzleti érdekeik sérelmét látva tiltakozással fogadták a döntést, és dolgozók egy részének feleslegessé válását, jövedelmének csökkenését, ellátási zavarokat helyeztek kilátásba. Ám náluk is hangosabb volt a politikai és ideológiai orákulumok kórusa, amelyek az emberek magánéletébe való beavatkozást, jogfosztást, önkényt, a legmerészebbek pedig a klerikalizmus rémének visszatértét vizionálták.

Érvelésük szerint a vasárnapi vásárlás nem csupán emberek tömegeinek létszükséglete, szokása, pihenése, szórakozása, de személyes szabadságuk fokmérője is. Ehhez képest eltörpül azoknak a keveseknek, az üzletekben dolgozóknak az érdeke, akik a többiek kedvéért, anyagi ellenszolgáltatás fejében „önként” kényszerülnek vasárnap is a pultok mögé. Ők nagyvonalúan megfedkeztek arról, hogy a vasárnapi nyitvatartásnak a szükségesnél jóval általánosabb engedélyezése az elmúlt negyedszázad újítása, amely nem a vásárlók, hanem a multik, kereskedelmi vállalkozások érdekeit szolgálja, és az emberek életformáját a maga javára alakítani akaró vadkapitalizmus sikere. A vasárnapi boltzár elrendelése így nem volt más, mint a korábbi, hagyományos állapot visszaállításának apró lépése. A rendelkezés hatálybalépése sem tömeges és valódi vásárlói tiltakozáshoz, sem az érintett kereskedelmi egységek csődjéhez, sem pedig ellátási zavarokhoz nem vezetett. Mindössze annyi történt, hogy lehetetlenné vált egy, a korábbi megszokott életritmus kárára felkínált és természetesen sokak által gondolkodás és habozás nélkül elfogadott időtöltési mód. Ezt a változást a társadalom zöme zokszó nélkül elfogadta, hozzá idomította már elfeledett vásárlási és szabadidős szokásait, és az élet egy kis területén helyreállt az ünnepnapoknak a sivár hétköznapiaktól megkülönböztető ritmusa – az éhhalál pedig emiatt, úgy tűnik, nem követelt áldozatokat. Sokadszor is bebizonyosodott, hogy tömegeket lehet ugyan életük átrendezésére szokatni felesleges vagy egyenesen káros pótcselekvések felkínálásával, azonban a természetes emberi értelem és érzék az ilyen kísértések megszűnésének pillanatában visszaáll a hagyomány keretei közé.

Azon persze lehet vitatkozni, hogy a boltzár elrendelésének mennyire volt elegendő indoka a rendelkezés alól mentesülő családi kisvállalkozások támogatása, a kereskedelmi dolgozók szabad vasárnapjának biztosítása vagy az az érv, hogy a mohó költekés és a bolti tülekedés helyét a családi együttlétek, a közös pihenés és szórakozás ünnepi pillanatai vegyék át. Azt viszont a boltzárral kapcsolatos népszavazási kezdeményezés körüli köztéték is igazolja, hogy ha a pihenés, az ünneplés, a hagyomány és az életrend kérdései pártpolitikai és ideológiai üggyé válnak, az szánalmas, méltatlan,

és senkinek sem használ. Az ellenzéki oldal azonnali és olcsó népszerűséget remélve rástartolt az ügyre, a kormány pedig a „nekünk van igazunk, de meghajlunk a népakarat előtt” nem túl elegáns érvelésével ugyancsak az érdeket helyezte az érték elébe, és visszavonta korábbi intézkedését. Ám ha csak a dolog jogi oldalát nézzük is, érthetetlen, miképpen lehet népszavazásra engedni, közakarat kénye-kedvére bízni olyan kérdést, amelyben alapvető emberi és alkotmányos jog forog kockán. Hiszen az amúgy is kizsigerelt és alulfizetett kereskedelmi dolgozókat is megillető vasárnapi pihenés kérdése a tét, akiknek munkaszüneti napon is végzendő munkája aligha tartozik a társadalom zavartalan működését biztosító, nélkülözhetetlen tevékenységek körébe.

A vasárnapi nyitvatartás vitájának napirenden tartása mögött azonban feltehetően nem csak a mindenkor kormány és ellenzéki közötti ellenségeskedés, nem a vásárolni akaró emberek érdekei feletti aggodalom, de talán nem is csak a családi együttlétek, a pihenés és a szórakozás különféle lehetőségei közötti vetélkedés szempontjai állnak. A mélyben a keresztény-polgári hagyomány és értékrend, valamint a liberális hagyománytalanság és az individuális, önző, gátlástalan és korlátlan szabadságeszmény vitája is meghúzódik. A vasárnap, az ünnepek becsületének megőrzése még akkor is a

keresztény értékrend elismerése, ha kezdeményezőit közvetlenül nem ez a szándék vezette. Az ellentábort pedig – a kezdetben elhangzott néhány egyház- és vallásellenes elszólás is igazolja – valójában a keresztény hagyomány és életforma egy újabb elemének felszámolása, kizorítása motiválta.

A vasárnapi nyitvatartás hívei és követelői között, magukat jogvédőnek és vásárlónak álcázva, ott vannak azok, akik az embereket vasárnaponként Isten háza, a családi otthon, a nívós szórakozás vagy a természet helyett a plázák katedrálisaiban látják szívesen. ♦

Az Isten „képmására teremtett embereknek

elegendő pihenőidővel, szabadidővel

kell rendelkezniük, amely megengedi,

hogyan családi, kulturális, társadalmi

és vallási életükkel foglalkozzanak”.

(II. Vatikáni Zsinat)

➤ A MUNKAHARANG

Az örökkévalóságot szokták egy végtelen kétdimenziós síkhoz hasonlítani, amelyen egy háromdimenziós henger gurul végig. Az egyenes, ahol találkoznak, az idő, a most. A munka eredeti-romlatlan és mai értelmezését pont fordítva dimenzionálva képzelhetjük el: Isten három dimenzióban alkotta, ám az ember folyton kettőre vagy egyre szűkíti. Rajzolgassunk hát egy kicsit fejben két- és háromdimenziós haranggörbét, hogy megértsük a munka misztériumát!

„Krisztus, jóllehet Isten volt, mindenben hasonlónak vált hozzánk, s életének nagyobbik részét a munkának szentelte és gyalpad mellett dolgozott.

Ez a tény önmagában a »munka Evangéliuma«, amely nagyon világosan megmutatja, hogy az alap, amelyen a munka értékét és jelentőségét mérni kell, nem magának a munkának milyensége, hanem a személy, aki dolgozik.”

II. János Pál [1981]: Laborem exercens

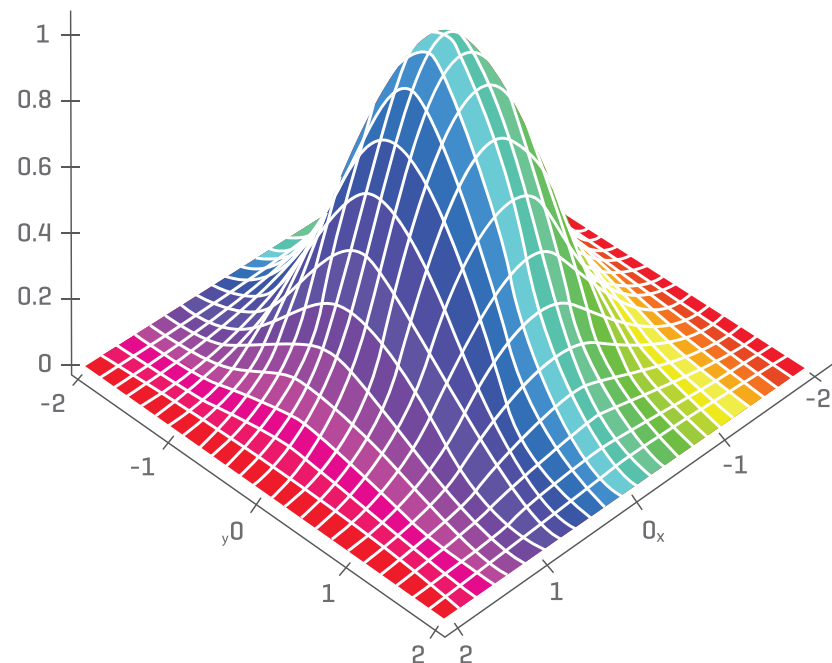

Szöveg - Tóth Gergely közgazdász / AFRIKAI ÁLOM 10.

♦ A vasárnapi boltnyitvatartás kérdését a legtöbben hihetlenül egyszerűen teszik fel maguknak s alkotnak róla véleményt: jobb a választás szabadsága a kötöttségeknél (hat nap helyett hétszer bírni a lehetőséget), nő vagy csökken a forgalom és ezáltal a GDP, mi az emberek többségének véleménye. Ez egy hatékony, de mélységesen egoista megközelítés, legyen bár egyéné, vállalaté vagy párté, egyiké vagy másiké. Már az alapvető empátia is hiányzik ebből a megközelítésből, hiszen engem vásárlóként viszonylag kevésbé érint a vasárnapi nyitvatartás ahhoz képest, amennyire egy boltban dolgozót. Neki legalább tízszer annyi szavazat járna ebben a kérdésben. Ha ilyen kiegyensúlyozott érdekérvelés lenne, azt hatásosnak nevezhetnénk (lásd Afrikai álom 7: Hatékonysághalál, Képmás 2016-03, 15-17.), de még mindig megmaradnánk a demokrácia (egyéni érdekek primitív aggregálása) szintjén. Elmúlt cikkeinkben a politeia elsőbbségét írtuk le, ami szintén a mindenki

uralma, de az egyéni érdekek helyett a közjó figyelembe vételével. (Lásd az előbb idézett cikket, valamint Afrikai álom 8: Oligarchia vagy politeia? Képmás 2016-04, 15-17.) Boltnyitvatartásra alkalmazva ez a közhatásosságot jelentené: megpróbálni feltárni a dolog mélyebb igazságát, a felebaráti szeretet szintetizáló erejével átvilágítani a kérdést, végső soron megtalálni az egyéni érdekek feletti, s azokat orientálni képes közjót. Most erre a mélyebb értelmezésre teszünk kísérletet, a munka mibenlétét boncolgatva. Olyan ez, mintha a munkát egy hagymaként értelmeznénk, lehántva róla a különböző rétegeket, kibontva eredeti magját. Nem eldobva vagy alsóbb rendűnek tartva a külső rétegeket, mégis mélyebbre hatolva, az eredet felé közeledve. Ám pontosabb a háromdimenziós haranggörbéként való értelmezés, ahol a félresiklásokat két- vagy egydimenziós metszetek, illetve pontok jelképezik. Ez a munkaritmus tekintetében kapcsolódik a vasárnapi zárvatartáshoz.

Ha a munkát csak a pénzkeresetre szűkítjük, pláne a „minél több pénz-keresetre”, akkor valószínűleg az egyik legsúlyosabb ontológiai tévedést követjük el. Ám a másik oldalról is tévedhetünk: ha nagyvonalúan eltekintünk a munka léttámogató, azaz pénzkereseti funkciójától, akkor hasonlóan súlyos hibába esünk. Ez rokonítható a testet megvető eretnek mozgalmak tévedésével. Olyan ez, mintha elmetszenénk egy síkkal a háromdimenziós haranggörbénket, s jobbra vagy balra lecsúsznánk a csúcsról. A csúcsról, ahogy Isten megálmodta Munkatársának az embert, szabadságot adva neki ennek teljes vagy részleges elfogadására, teljes vagy részleges megtagadására, sőt, az ezek közötti ingadozásra is, egészen földi életének végéig.

Nézzük hát az első metszetet, amit a pénz ad! „Fritz” Schumachernek köszönhetjük, hogy újradefiniálta a munkát, s megtalálta annak elveszett funkcióit. Eszerint dolgozni nemcsak pénzért érdemes, hanem a közösség megéléséért és önmagunk megtalálásáért, kibontakozásáért is. (Ernst Friedrich Schumacher [1994]: Jó munkát!)

Mindenekelőtt szükség van a munka megfelelő filozófiai felfogására, ami a munkát nem annak tartja, amivé ténylegesen lett. Nem embertelen napszámnak, amit az automatizációnak minél hamarabb feleslegessé kell tennie, hanem olyan dolognak, amit „a gondviselés az ember teste-lelke javára szánt”. A család mellett a munka és a munka által létrehozott kapcsolatok képezik a társadalom igazi alapját. (E. F. Schumacher [1991]: A kicsi szép. 36. o.) Ha olyan síkkal metsszük el a háromdimenziós munka-haranggörbét, amely átmegy a csúcsponton, az egyik oldalon a nyomort kapjuk, ez a fizetség nélkül vagy méltatlanul alacsony bérért végzett munka. Rabot (orosz) – robot. Rabszolgamunka. Modern szóhasználatban munkásnyúzdá (angolul: sweatshop). Aki nem ismeri, járjon utána! Tanulságos megnézni a ritka, értékorientált „reality”-k egyikét, a norvég Aftenposten valóságshow-t. Az elhíresült műsorban három fiatal divatbloggert utaztattak Kambodzsába néhány hónapra, ahol kedvenc ruhadarabjaik készítőinek életét kellett együtt élniük. Katartikus élmény volt...

A kétdimenziós metszetünk másik véglete az erőfeszítés nélkül szerzett megajándékozás. Ez a sztárbrókereké, befutott celebeké, focistáké, manökeneké, oligarcháké, milliárdoscsemetéké. Persze vitatkozhatunk: a bróker, színész, sportoló igen keményen és tehetségesen dolgozik, mást sokszor nem is tesz. Ám ez teljesen elszakad a javadalmazástól, a munka eltörpül, a hírnév és teljesítmény fokozása mániává, függőséggé válik, a javadalmazás irracionálissá és igazságtalanná.

Itt érünk a munka második metszetéhez, ami már nem a pénz, hanem az idő. A Gauss-görbe egyik felén a lustaság: nem dolgozunk. A hét főbűn egyike: jóra való restség. Ellentéte az állandó készenlét és tevékenységmánia, amit Max Weber a protestáns puritán vállalkozóktól eredeztetett. Ma munkamániának nevezzük, korunk fejlett országaiban az egyik fő átok. Intézményesen, információtechnológiailag is támogatott: hétvégén és éjszaka jövő SMS-ek és email-ek; először három, majd folyamatos, végül kevert műszakok; non-stop shoppingolás. A csúcson az isteni megalkotottság: a ritmus. Az órák, napok, hetek, ünnepek és évszakok nem virtuális ritmusa. (Az isteni rend ellen lázadó ember ellen lázadzik a természet: az éghajlat ritmusa felborulni látszik.)

További metszet lehet a munkaközösség: balra az egyéni csapatképtelenség, jobbra a gépies munkaszervezet, amit Lewis Mumford megagépnek nevezett. A metszetek forgatva egymáshoz közelíthetők: a megagép pl. szoros hasonlóságot mutat a munkásnyúzdával, ami néhány oligarchát vagy milliárdospalántát gazdagít. De miért is?... ♦

„Az ökonomizmus tévedése, hogy az emberi

munkát kizárólagosan gazdasági

rendeltetése szerint szemléli.

... A munka elvált a tőkétől és szembekerült vele.

... Ez a gyakorlati síkon előállt tévedés elsősorban

az emberi munkát, a dolgozó embert érintette. ...

A változtatásoknak arra kell irányulniuk, hogy feltétel

nélkül elismerést nyerjen a személynek a dolgok feletti,

s az emberi munkának a tőkével, a termelést segítő

javak összességével szembeni elsőbbsége.”

II. János Pál [1981]:

Laborem exercens, 59-61. pont

hirdetés

